

FUNDACJA

"Archiwum i Muzeum Pomorskie

Armię Krajową 1932 (Morskiej Służby Poletk"

67-100 Toruń, ul. Podmurza 93

tel. 056 65 22 186, e-mail: archAK@um.torun.pl

REGON 87050273A

MEMORIAŁ

Generał Marii Wittek

AK 4-u
Powstań

+ 1944

JAMONTT Helena

37,37/ks
1

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — T 3737/WSK
JAMONTI
Helena

I. Materiały dokumentacyjne

- I/1 — relacja właściwa —
- I/2 — dokumenty (sensu stricto) dot. osoby relatora —
- I/3 — inne materiały dokumentacyjne dot. osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓

III. Inne materiały (zebrane przez „relatora”):

- III/1 — dot. rodziny relatora —
- III/2 — dot. ogólnie okresu sprzed 1939 r. — 1945
- III/3 — dot. ogólnie okresu okupacji (1939 — 1945) —
- III/4 — dot. ogólnie okresu po 1945 r. —
- III/5 — Inne... —

IV. Korespondencja

.....
.....
.....
.....

V. Wypisy ze źródeł (tzw.: „nazwiskowe karty informacyjne”) ✓

VI. Fotografie

II Materiały uzupełniające relację

- Biogram z "sylwetki kobiet żołnierzy ca II", kopia, k. 4 s. 1-4.

296. Sylwetki Kabinet 2'021111 cz. II
S. 127-130

II/1

Jamonttówna Helena (1914–1944), „Hela”, „Hela Warzycka”, „Bogucka”, kierowniczka Wydziału Więziennictwa Konfederacji Narodu, inicjatorka, organizatorka i kierowniczka Międzyorganizacyjnego Porozumienia Pomocy Więźniom, łączniczka w Powstaniu Warszawskim w batalionie „Czata 49”, absolwentka wydziału prawa i filozofii Uniwersytetu Warszawskiego.

Urodziła się 22 maja 1914 r. w Warszawie. Była córką Janusza Jamontta, sędziego Sądu Najwyższego, profesora prawa karnego w Wolnej Wszechnicy Polskiej, a po wojnie Uniwersytetu Łódzkiego, oraz Róży z d. de La Tour, absolwentki Uniwersytetu Latającego, poliglotki. W 1932 r. Hela Jamonttówna ukończyła gimnazjum im. Cecylii Plater-Zyberkówny i wstąpiła na Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. W 1936 r. po otrzymaniu stopnia magistra prawa studiowała na Wydziale Humanistycznym, w sekcji filozofii i psychologii, poświęcając się szczególnie filozofii ścisłej.

Obok problemów naukowych żywo zajmowały ją zagadnienia społeczne; czynnie uczestniczyła w życiu organizacji akademickich. Była członkiem Koła Prawników i Socjologów, a także Pomocy Bliźniemu Polskiej Macierzy Szkolnej, organizacji charytatywnej zajmującej się różnymi formami pomocy dla niezamożnych studentów.

Już w latach szkolnych rozbudziło się w niej też zainteresowanie sprawami politycznymi. W czasie studiów przyłączyła się do Falangi, organizacji narodowej, skrajnie prawicowej, kierowanej przez Bolesława Piaseckiego, również studenta prawa. Była zaprzyjaźniona z Haliną Kopciówną, swoją szkolną koleżanką, studentką Wyższej Szkoły Dziennikarskiej, przyszłą żoną Bolesława Piaseckiego.

W czasie kampanii polskiej i w początkowym okresie okupacji obie odwiedzały szpitale wojskowe, starając się udzielać wszelkiej możliwej pomocy ranym żołnierzom. Organizowały zbiórki żywności i odzieży, a później pomagały żołnierzom w wydostaniu się ze szpitala bez wiedzy władz niemieckich.

Z początkiem okupacji, w 1940 r. Hela podjęła działalność konspiracyjną w Konfederacji Narodu, organizacji założonej i kierowanej przez B. Piaseckiego. Pracowała w pionie więziennym KN, roztaczając opiekę nad uwięzionymi i ich rodzinami. Rzutka i energiczna, doskonała organizatorka, wkrótce stanęła na czele Wydziału Więziennictwa KN, stworzyła siatkę, która nie zajmowała się wyłącznie dostarczaniem paczek dla osób przetrzymywanych w katowniach gestapo, ale docierała także do informacji o przebiegu śledztwa i zajmowała się przekazywaniem grypsów. Od sprawnej działalności tej nielicznej, lecz bardzo czynnej komórki zależał los nie tylko uwięzionych, ale też pozostających na wolności członków konspiracji.

Do najbliższych współpracowników Heli należeli: Jadwiga Starczewska-Pankowska „Wiga”, Danuta Mieszczuk-Katarzyńska „Danuta”, Michał Pankowski „Wilkosz”, nieco później też Halina Dąbrowska-Bąkowa „Wanda Leśniewska”.

Oprócz pracy kierowniczej w pionie więziennym zdarzało się też, że Hela jako łączniczka uczestniczyła w akcjach zbrojnych mających na celu uwolnienie więźniów. Szczególnie jedna z nich zasługuje na przypomnienie. W lipcu 1942 r. kilku członków KN zostało zatrzymanych przez żandarmerię niemiecką w czasie akcji ekspropriacyjnej. Umieszczono ich w Kryminalnym Więzieniu Centralnym przy ul. Daniłowiczowskiej i prowadzono ostre śledztwo przed spodziewanym przekazaniem gestapo. Dowództwo KN, w obawie przed ewentualnym rozszerzeniem zasięgu aresztowań, zdecydowało o podjęciu próby odbicia. Koledzy uwięzionych, między innymi kierujący akcją Stefan Lipiński „Bruno” i Leszek Kostek-Biernacki „Romanowski” z KN oraz Stefan Witkowski, zaprzyjaźniony z nimi dowódca „Muszkietarów”, przebrani za gestapowców wtargnęli do więzienia, żądając wydania osadzonych w celu przewiezienia ich na Szucha. Świetnie ucharakteryzowani i bezbłędnie naśladowujący brutalne zachowanie gestapowców, nie wzbudziły podejrzeń i więźniowie zostali im wydani. Łącznikami obsługującymi akcję kierowała „Hela”, a były wśród nich Janina Kolendo „Jasia”, siostra Marka Kolendo, jednego z więźniów, Halina Piasecka „Halina”, Zofia Reutt „Zosia”, Irena Noskowska „Ewa” i kilka innych.

Przez wiele miesięcy po uwolnieniu chłopców „Hela” opiekowała się nimi, znajdowała miejsca, w których mogli się ukrywać (wielokrotnie zresztą zmieniane), dostarczała odzież i pieniądze. Pamiętała także, że należy się zatroszczyć o ich powrót do równowagi psychicznej.

Marek Kolendo tak wspomina Helę, którą wtedy poznał: „Drobna szatynka o wyglądzie prawie pensjonarki, w najlepszym razie maturzystki, tylko sposób wydawania z uśmiechem precyzyjnych poleceń świadczył, że kieruje zespołem ludzi nie po raz pierwszy” (M. Kolendo, *Zapiski okupacyjne. Fragmenty wspomnień*, Warszawa 2004, s. 204).

Istotnie, powierzchowność Heli nie nasuwała przypuszczeń, że jest bardzo czynną uczestniczką konspiracji, pełniącą poważne funkcje kierownicze. Dziewczęca delikatna twarz, wdzięczny uśmiech, zerknięcie w lustro i przy pudrowaniu noska, gdy na ulicy zbliżał się niemiecki patrol, a torebka zawierała nielegalne materiały – temu wszystkiemu zawdzięczała zapewne swój nieoficjalny przydomek „Kwiatuszek”. A przy tym cechowało ją pełne opanowanie w najtrudniejszych sytuacjach, niezawodna odwaga, wnikliwa inteligencja, wyjątkowe zdolności organizacyjne, znajomość ludzi i zawsze życzliwy, serdeczny do nich stosunek.

Głęboko wierząca, czerpała siłę z modlitwy, częstej komunii świętej, z ufności, jaką pokładała w Bogu.

W 1942 r. „Hela” nawiązała współpracę z wydziałami więziennymi innych tajnych organizacji, jak też z „Patronatem” – Towarzystwem Opieki nad Więźniami.

II/3

Zainicjowała, zorganizowała i następnie kierowała Międzyorganizacyjnym Porozumieniem Pomocy Więźniom. Przystąpiły do niego od razu syndykalistyczna Unia i Front Odrodzenia Polski (FOP), stopniowo dołączały inne organizacje, a także Armia Krajowa i Delegatura Rządu.

Od 1943 r. Delegatura nadzorowała i finansowała działalność Porozumienia, którą rozszerzono, obejmując nią oprócz warszawskich więzień – Pawiaka, Mokotowa, Kryminalnego Więzienia Centralnego przy Daniłowiczowskiej – także obozy koncentracyjne na Majdanku i w Auschwitz. Na opiekę nad więźniami Majdanka przekazywał pieniądze m.in. Delegat Rządu Jan Stanisław Jankowski „Soból”. Wspomagał on również pomoc ofiarom pacyfikacji Zamojszczyzny. Nie żałowano także funduszy na łapówki dla Niemców – jeśli dzięki temu można było doprowadzić do uwolnienia więźniów. Jak podaje Zofia Kobyłańska, w ten sposób uwolniono profesora Borsuka, matematyka (*Konfederacja Narodu*, Warszawa 1999, s. 181). „Heli” niejednokrotnie udawało się nawiązać kontakty z gestapowcami i nakłonić ich do przyjęcia łapówek. Czasem możliwe było uchronienie od wykonania wyroku śmierci przez wysłanie skazanego do obozu lub przetrzymanie go w więziennym szpitalu.

Wobec głodu panującego w więzieniach i obozach koncentracyjnych, w których Niemcy przetrzymywali setki tysięcy więźniów, otrzymywane przez Porozumienie fundusze nie wystarczały. Konieczne było organizowanie dodatkowych zbiorów pieniędzy, a także środków żywnościowych i odzieży, czym również zajmowała się grupa kierowana przez „Helę”. Dużą pomocą służyły liczne rodziny ziemiańskie oraz niektóre firmy handlowe.

Troskliwą opieką Porozumienie obejmowało rodziny więzionych, a zwłaszcza sieroty po zamordowanych. Oprócz zapewnienia im bytu materialnego należało je także chronić przed uwięzieniem. Taką ochronę Porozumienie dawało też dzieciom żydowskim. Dla jednych i drugich „Hela” starała się wyszukać jak najbezpieczniejsze miejsce pobytu i właściwą opiekę.

Podczas powstania „Hela”, tak jak wiele kobiet i dziewcząt, pragnęła wziąć bezpośredni udział w walce. Pełniła już nieraz funkcję łączniczki i teraz w tym charakterze została skierowana do dyspozycji Jana Mazurkiewicza, komendanta Zgrupowania „Radosław”, pod którego komendą w batalionie „Czata 45” znalazły się wywodzące się z KN plutony „Mieczyków” i „Niedźwiedzi”. „Helę” przydzielono do mjr Janiny Karasiówny „Haki”, szefa łączności WSK przy KG AK. „Hela” parokrotnie przechodziła ze Śródmieścia na Starówkę i odwrotnie, przekradając się wśród opuszczonych domów i gruzów, przenosząc meldunki. Gdy już nie mogła przedostać się do Śródmieścia, pozostała przy sztabie ppłk. Franciszka Rataja „Pawła” w Grupie „Północ”. Wysłana z meldunkiem do płk. Karola Ziemskiego „Wachnowskiego”, dowódcy grupy Północ, zginęła w nocy 21 sierpnia, gdy pocisk artyleryjski zawałił kamienicę, pod którą przechodziła. Tydzień wcześniej zegnała Halinę Piasecką, również poległą, gdy biegła z meldunkiem.

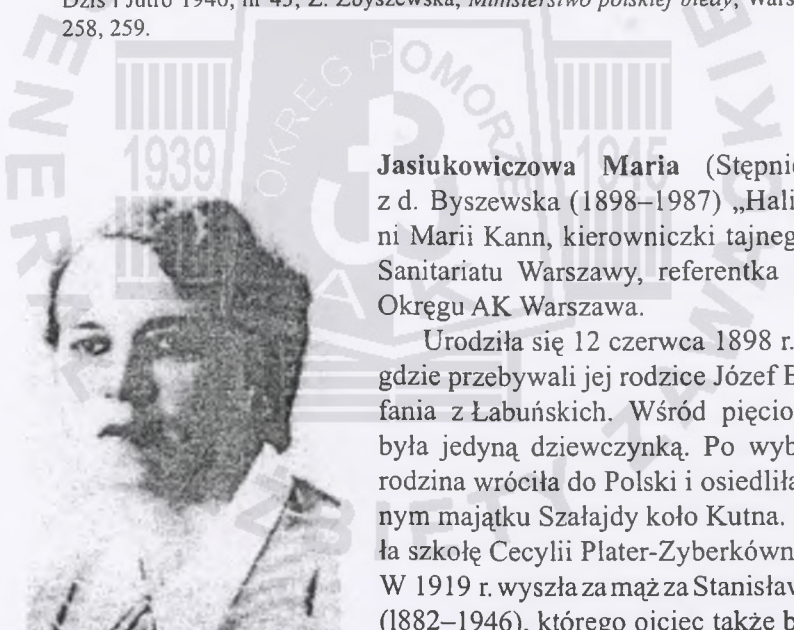
11/1

„Hela” spodziewała się śmierci. Od dawna przeczuwała, że wojny nie przeżyje. „Wszyscy kiedyś odejdziemy. Trzeba tylko być w porządku wobec własnych zasad, wówczas sprawy są proste i jasne i ostateczne” – wspomina jej słowa Marek Kolendo (dz. cyt., s. 216).

Szczątki „Heli” odnaleziono dopiero w kilka lat po wojnie.

Ewa Krasnowolska

Z. Dłużewska-Kańska, *Jamonttówna Helena, Helena Warzycka (1914–1944)*, w: *PSB 1962–1964*, t. 10; W. Grabowska, *Kobiety w tajnej administracji cywilnej podczas drugiej wojny światowej*, w: *Służba Polek...*, cz. 5, Toruń 2003, s. 284; M. Kolendo, *Zapiski okupacyjne. Fragmenty wspomnień*, Warszawa 2004, s. 204, 205, 209, 210, 212, 213, 215–217, 221–223, 225, 227–232, 235–237, 280–282, 319; K. Krajewski, *Uderzeniowe Bataliony Kadrowe 1942–1944*, Warszawa 1993, s. 50, 65, 70, fot. 15; *Ludność cywilna w Powstaniu Warszawskim*, Warszawa, t. 2, s. 107, 108, 146; S. Podlewski, *Przemarsz przez piekło*, Warszawa 1971, s. 57, 248, 252; *Słownik uczestniczek walki...*, Warszawa 1988, s. 153; *Szkoła Cecylii Plater-Zyberkówny 1883–1944*, Warszawa 1987, s. 275, 466, 467, 503, fot. 50; W. B., *Helena Jamonttówna „Warzycka”*, *Dziś i Jutro* 1946, nr 43; Z. Zbyszewska, *Ministerstwo polskiej biedy*, Warszawa 1983, s. 257, 258, 259.

Jasiukowiczowa Maria (Stępniewska Halina) z d. Byszewska (1898–1987) „Halina”, zastępczyni Marii Kann, kierowniczkii tajnego Harcerskiego Sanitariatu Warszawy, referentka sanitarna WSK Okręgu AK Warszawa.

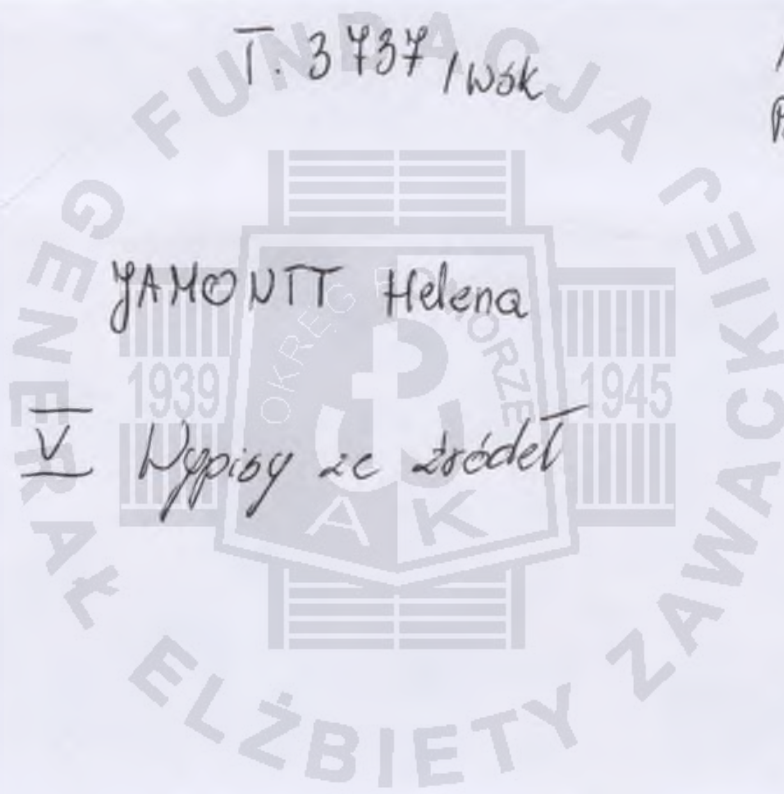
Urodziła się 12 czerwca 1898 r. w Petersburgu, gdzie przebywali jej rodzice Józef Byszewski i Stefania z Łabuńskich. Wśród pięciorga rodzeństwa była jedyną dziewczynką. Po wybuchu rewolucji rodzina wróciła do Polski i osiedliła się w zakupionym majątku Szałajdy koło Kutna. Maria ukończyła szkołę Cecylii Plater-Zyberkówny w Warszawie. W 1919 r. wyszła za mąż za Stanisława Jasiukowicza (1882–1946), którego ojciec także był właścicielem majątku w Kutnowskim. Stanisław od młodości kształcił się za granicą. Gimnazjum ukończył w Jekaterynosławiu, studiował w Instytucie Technologicznym w Petersburgu, a następnie w Monachium, gdzie w 1911 r. uzyskał tytuł dr. ekonomii. Szybko osiągnąwszy dobrą pozycję zawodową, został w 1913 r., po powrocie do Petersburga, członkiem zarządu Towarzystwa Zakładów Dnieprowskich. Zaangażował się też w działalność polityczną. W czasach studenckich członek Związku Młodzieży Polskiej (Zetu), od 1911 r. kontynuował działalność w Stronnictwie Narodowo-Demokratycznym, w Centralnym

T. 3437 / wsk

AK W-wa
Powstanie

JAMONTT Helena

V
Kopiey ze źródeł

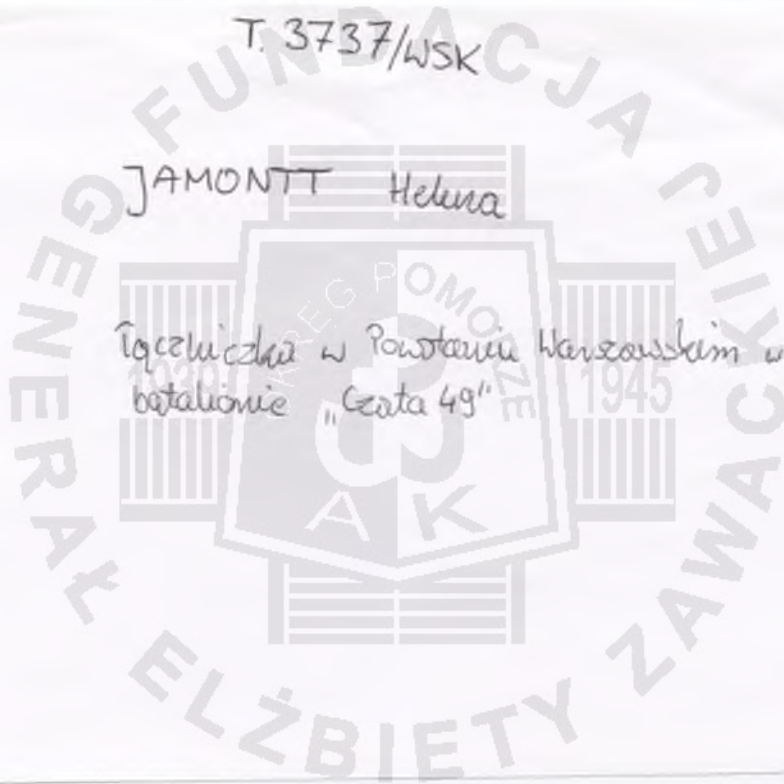
i

T. 3737/WSK

AK
Lwów
Powstanie

JAMONTT Helena

Łączniczka w Powstaniu Warszawskim w
batalionie "Czata 49" m. 1945

JAMONTT Helena

